

PROGOVORI O PREGOVORIMA

Beogradska otvorena škola

94/2023

Bilten o procesu pregovora
o pristupanju Srbije Evropskoj uniji

Rešavanje pitanja Kosova u svetlu međunarodnih odnosa
**ZAJEDNIČKI INTERES EVROPSKE UNIJE I
SJEDINJENIH AMERIČKIH DRŽAVA**

TEMA BROJA STR. 4–5

MIŠLJENJE STR. 6–7
O čemu mislimo Osmog marta
NEJEDNAKOST, NASILJE I NEBRIGA

AKTUELNO STR. 13–14
Naš dugi put ka dekarbonizaciji
DOKUMENT OD KOJEG ZAVISI
BUDUĆNOST

PREDSTAVLJAMO STR. 15–16
CINS-ovo istraživanje o položaju
istraživačkih novinarki
CENJENE I NIPODAŠTAVANE

CIVILNO DRUŠTVO ZA
UNAPREĐENJE PRISTUPANJA
SRBIJE EVROPSKOJ UNIJI

Švedska
Sverige

3 | **PREGLED MESECA**

4 | **TEMA BROJA**

Rešavanje pitanja Kosova u svetlu međunarodnih odnosa
ZAJEDNIČKI INTERES EVROPSKE UNIJE I SJEDINJENIH AMERIČKIH DRŽAVA

6 | **MIŠLJENJE**

O čemu mislimo Osmog marta
NEJEDNAKOST, NASILJE I NEBRIGA

8 | **U FOKUSU**

Izveštaj švedskog V-Dem instituta za 2022. o demokratiji
URUŠAVANJE SLOBODA KAO SVETSKI TREND

11 | **KOLUMN**

Izveštaj Fridom hausa
RUŠENJE I ODBRANA DEMOKRATIJE

13 | **AKTUELNO**

Naš dugi put ka dekarbonizaciji
DOKUMENT OD KOJEG ZAVISI BUDUĆNOST

15 | **PREDSTAVLJAMO**

CINS-ovo istraživanje o položaju istraživačkih novinarki
CENJENE I NIPODAŠTAVANE

PRIJAVITE SE OVDE DA REDOVNO DOBIJATE MESEČNI BILTEN O PROCESU PREGOVORA SRBIJE SA EU

IMPRESUM

Izdavač: Beogradska otvorena škola (BOŠ)
Bulevar oslobođenja 177, 11000 Beograd, Srbija
www.bos.rs

Urednici: Jelena Jorgačević, Branislav Cvetković, Miljana Jovanović

Autori: Pavle Nedić, Miljana Jovanović, Branislav Cvetković, Andrijana Lazarević, Ognjan Pantić, Lazar Jovčić, Viktor Tešić

Lektura i korektura: Marijana Milošević

Dizajn i prelom: Damir Matić

Ova publikacija je nastala u okviru projekta „Civilno društvo za unapređenje pristupanja Srbije Evropskoj uniji“ koji Beogradska otvorena škola realizuje uz podršku Švedske. Stavovi i mišljenja autora izneti u ovoj publikaciji ne predstavljaju nužno i mišljenje Beogradske otvorene škole i donatora.

PREGLED NAJVAŽNIJIH DOGAĐAJA

28. februar

Borelj nakon razgovora u Briselu: Evropski plan prihvaćen, nastavljaju se pregovori oko modaliteta implementacije

Visoki predstavnik Evropske unije za spoljnu politiku i bezbednost Đuzep Borelj izjavio je da su na sastanku u Briselu predsednik Srbije Aleksandar Vučić i kosovski premijer Aljin Kurti iskazali spremnost da Beograd i Priština pristupe sprovođenju postignutih sporazuma, ali je ocenio da su potrebni dodatni sastanci. [Više...](#)

3. mart

V-Dem Institut: Srbija ponovo među zemljama s najvećim nivoom autokratizacije

Prema najnovijem izveštaju o stanju demokratije za 2022. godinu, Srbija se ponovo našla među zemljama s najvećim nivoom autokratizacije. Od strane švedskog instituta Srbija je ponovo okarakterisana kao izborna autokratija. Međutim, ove godine Srbija je prvi put od 2008. zabeležila viši skor u odnosu na prethodnu godinu. [Više...](#)

9. mart

Fridom haus: Dramatičan pad slobode medija u Srbiji, vladajuća stranka erodirala politička prava

Prema poslednjem izveštaju Fridom Hausa o stanju demokratije u svetu, Srbija je zabeležila još jedno nazadovanje. U prethodnih deset godina Srbija je nazadovala za 18 poena, ali se i pored toga danas smatra delimično slobodnom državom. Ukupna trenutna ocena kvaliteta demokratije je 60, dva poena manje nego u prošlogodišnjem izveštaju. [Više...](#)

14. mart

Lajčak: Ako nema Zajednice srpskih opština, nema ni dogovora

U izjavi za Radio-televiziju Srbije, specijalni izaslanik Evropske unije za dijalog Beograda i Prištine izjavio je da se Zajednica srpskih opština mora formirati, a da bez nje nema ni dogovora Beograda i Prištine. Referišući sa na sastanak Vučića i Kurtija u Ohridu, Lajčak je rekao da predlog sporazuma ima veoma snažnu podršku cele Evropske unije, kakve se on ne seća u prošlosti. [Više...](#)

Rešavanje pitanja Kosova u svetlu međunarodnih odnosa

ZAJEDNIČKI INTERES EVROPSKE UNIJE I SJEDINJENIH AMERIČKIH DRŽAVA

Nemačko-francuski plan predstavlja najkonkretniji predlog za značajniji napredak u procesu dijaloga Beograda i Prištine od Briselskog sporazuma 2013. godine. Međutim, ono što ih već na prvi pogled razlikuje jeste međunarodni kontekst u kojem su nastali. U deceniji između svet je postao daleko podeljeniji, odnosi rivalskih velikih sila su postali otvoreno antagonistični, odnosi snaga se kontinuirano menjaju u pravcu smanjivanja relativne dominacije SAD, a različite vizije svetskog porekla se direktno suprostavljaju jedna drugoj.

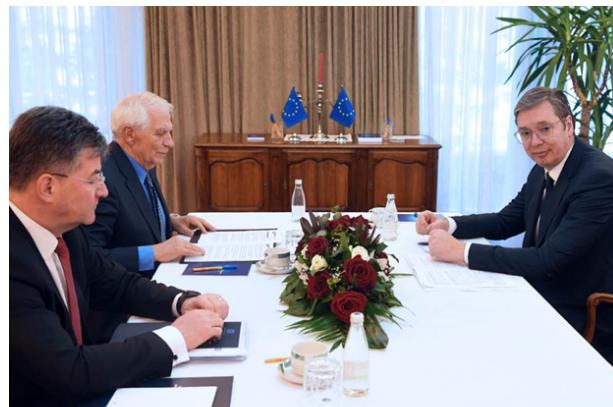
Ključni međunarodni događaj koji je obeležio prošlu i ovu, a obeležiće i naredne godine, jeste rat u Ukrajini. On je vratio koncept konvencionalnog sukoba između armija dve suverene države na Stari kontinent, što je, nakon dva svetska rata čije su se ključne bitke odigravale upravo na evropskom tlu, za mnoge bilo nezamisljivo. U ogromnoj meri je uticao i na percepciju karaktera međunarodnih odnosa kod evropskih lidera, kao i na pojačano interesovanje u Vašingtonu za potencijalna buduća žarišta na prostoru Europe.

Nove inicijative, koje su pokrenuli posrednici u dijalogu Beograda i Prištine, zasnovane su na logici da bi zatvaranje pitanja Kosova „smanjilo prostor Rusiji za mešanje u događaje u regionu i stvaranje haosa”

Upravo u ovom svetu treba posmatrati i nemačko-francuski predlog kada se stavlja u širi međunarodni kontekst. Nove inicijative, koje su pokrenuli posrednici u dijalogu Beograda i Prištine, zasnovane su na logici da bi zatvaranje pitanja Kosova „smanjilo prostor Rusiji za mešanje u događaje u regionu i stvaranje haosa”, kako je nekoliko dana pre sastanka u Ohridu naglasio Miroslav Lajčák, specijalni predstavnik EU za dijalog Beograda i Prištine. Dakle, interesi EU, na čelu s Nemačkom i Francuskom, i SAD su, iz ovog ugla, kompatibilni, iako su njihovi neposredni motivi ponešto drugačiji.

Šta i zašto žele EU i SAD?

Za EU pitanje spora Beograda i Prištine koči proces evropskih integracija obe strane. Sama dugotrajnost procesa čini perspektivu članstva u Uniji manje verovatnom u percepciji

Izvor: Euractiv.mondo.rs

potencijalnih članica, čime se smanjuje i mogućnost uticaja EU, a prostor za delovanje ostalih sila, od SAD, preko Turske i Kine, pa do Rusije, na celom Balkanu raste. Dodatno, neefektivnost koju je EU pokazala u posredovanju, kao i nemogućnost da garantuje sprovođenje dogovorenog, umanjilo je njen kredibilitet kod obe strane. EU zato koristi koheziju, ojačanu stavom prema ruskom napadu na Ukrajinu, kako bi postigla pozitivan rezultat. Time bi ostvarila zamajac za dalje vezivanje regionala za sebe, što iz geopolitičkog ugla – koji se u novostvorenim okolnostima ponovo prepoznaće kao relevantan i u Briselu – ima veliki značaj.

SAD žele da zaokruže situaciju na Balkanu u skladu sa svojim interesom – potvrda i legitimizacija ustrojstva proizašlog nakon ratova devedesetih od strane svih aktera i posledično smanjivanje prostora za uticaj Rusije. Pored toga, za Vašington je važna stabilna situacija na Balkanu i predvidiv proces evropskih integracija lokalnih aktera, jer im omogućava da pažnju preusmere na regione koji za njih imaju daleko veći geostrateški i geopolitički značaj. To je pre svega Indo-Pacifik i rivalitet

sa NR Kinom, u poređenju sa kojim i situacija u Ukrajini predstavlja distrakciju.

Kontinuirana težnja SAD da se posvete tom delu sveta bila je propraćena inicijativama za rešavanje još uvek otvorenih pitanja na Balkanu. Nekadašnji predsednik Donald Tramp je insistirao na rivalitetu sa Kinom kao glavnom pretnjom u eko-

EU zato koristi koheziju, najpre ojačanu stavom prema ruskom napadu na Ukrajinu, kako bi postigla dobar rezultat. Time bi ostvarila zamajac za dalje vezivanje regiona za sebe, što iz geopolitičkog ugla – koji se u novostvorenim okolnostima ponovo prepoznaće kao relevantan i u Briselu – ima veliki značaj.

nomskom i političkom domenu. Preduzeo je i konkretnе poteze kroz trgovinske restriktivne mere, sprovođenje brojnih operacija slobodne plovidbe u spornom Južnom kineskom moru, a zaoštio je i konfrontacijsku retoriku, naročito kada je bilo reč o pandemiji virusa korone. S druge strane, za vreme njegove administracije Ričard Grenel je imenovan za specijalnog izaslanika predsednika za dijalog Beograda i Prištine i postignut je Vašingtonski sporazum.

Uticaj SAD se posebno pokazuje u korigovanju stava Prištine oko formiranja Zajednice srpskih opština, kao glavnom ustupku koji se očekuje od kosovske strane.

Administracija Džoa Bajdena nije promenila odnos prema Kini, koja je u Strategiji nacionalne bezbednosti SAD iz 2022. označena kao jedini takmac koji ima i nameru i kapacitete da preoblikuje međunarodni poredak. Isto tako, zadržan je fokus na Zapadni Balkan, što je aktuelni predsednik SAD potvrđio još u januaru 2021. u razgovoru s nemačkom kancelarkom Angelom Merkel, kada ga je označio kao jedan od šest spoljnopoličkih prioriteta. Iz organizacionog ugla vodeću ulogu sada ima Stejt department, odnosno zamenik pomoćnika državnog sekretara SAD i specijalni predstavnik Stejt departmenta za Zapadni Balkan.

Aktuelni nosilac ove funkcije, Gabrijel Eskobar je svojim posetama i sastancima s predstavnicima Beograda i Prištine, uključujući i onaj održan 27. februara u Briselu, demonstrirao važnost uloge SAD u nastojanjima posrednika u dijalogu da Aleksandar Vučić i Aljin Kurti načelno prihvate predloženi sporazum. On je učestvovao u svojstvu posmatrača i na Ohridskom sastanku 18. marta, na kojem je dogovoren Aneks o implementaciji sporazuma, a u danima koji su mu prethodili posetio je i Beograd i Prištinu. Čini se da Eskobarov koordiniran rad s Miroslavom Lajčakom, visokim predstavnikom Đuzepom

Boreljom i izaslanicima za Balkan pojedinih država članica EU predstavlja kvalitativnu razliku u ovoj fazi procesa u odnosu na neke ranije. Uticaj SAD se posebno pokazuje u korigovanju stava Prištine oko formiranja Zajednice srpskih opština, kao glavnom ustupku koji se očekuje od kosovske strane.

Traganje za ravnotežom

Iako razlike u pristupu, taktici i kratkoročnim ciljevima postoje između različitih predsedničkih administracija SAD, njihova strategija je poslednjih tridesetak godina od pobjede u Hladnom ratu suštinski nepromjenjena i podrazumeva zadržavanje pozicije jedine supersile i hegemonije u međunarodnom sistemu. Izazovi sa kojima se suočava u poslednjoj deceniji odraz su uspona drugih sila koje teže promeni poretku tako da realnije odražava izmenjeni odnos snaga. Rat u Ukrajini, kao dosad najkonkretnija posledica ovog nadmetanja, izvršio je koheziju na Zapadu i postigao, makar privremeno, potpuno ujedinjavanje stavova SAD i EU.

Za Brisel i Vašington, rezultat briselskog i ohridskog sastanka je nesumnjivo zadovoljavajući. S druge strane, Beograd i Priština procenjuju šta je u njihovom interesu, pokušavajući da pronađu ravnotežu između toga i podsticaja, pozitivnih i negativnih, koje posrednici u dijalogu nude, jer je na njima najteži deo – implementacija dogovorenog.

To se odražava i na dijalog Beograda i Prištine. Nemačko-francuski plan je rezultat težnje da se napretkom u dijalogu postigne trajnija prevlast njihovog uticaja na ovom prostoru, u odnosu na ruski. Za Brisel i Vašington rezultat briselskog i ohridskog sastanka je nesumnjivo zadovoljavajući. S druge strane, Beograd i Priština procenjuju šta je u njihovom interesu, pokušavajući da pronađu ravnotežu između toga i podsticaja, pozitivnih i negativnih, koje posrednici u dijalogu nude, jer je na njima najteži deo – implementacija dogovorenog. Za uspešnu implementaciju možda je ključno kako će donosioci odluka u Beogradu i Prištini proceniti da će se odnosi snaga na međunarodnom nivou razvijati u budućnosti. U zavisnosti od toga, aktuelnu inicijativu mogu tumačiti kao poslednji trenutak da se ostvari neki konstantan, pozitivan rezultat ili posustajanje u ključnoj fazi procesa, koji bi u budućim okolnostima mogao biti priveden kraju sa znatno povoljnijim rezultatima, za jednu, drugu ili obe strane.

Pavle Nedić
Član programskog odbora Studija budućnosti
Beogradske otvorene škole

O čemu mislimo Osmog marta

NEJEDNAKOST, NASILJE I NEBRIGA

Uместо kupovine ruža, bolje da se prisetimo na šta se sve Srbija obavezala, a onda da potražimo odgovor šta od toga nije ispunila, pa da zahtevamo da to učini, kao i da razmislimo o tome kakav je položaj žena u našem društvu. Jer je cena sporih koraka prevelika.

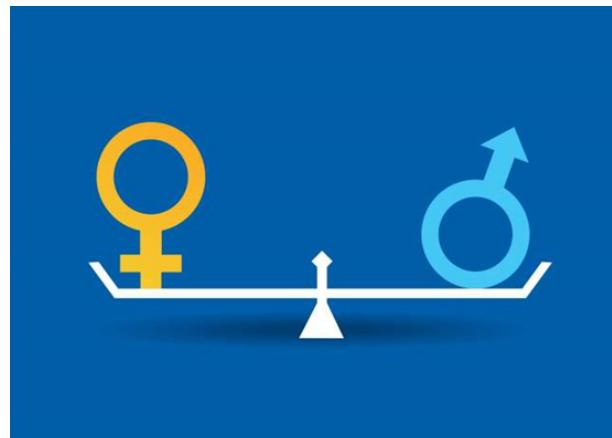
Koliko i koje datume pamtite u martu? Koliko su oni lični, važni samo vama, a koliko su deo kolektivnog pamćenja, značajni za društvo u kom živimo? Dosta je događaja koje bi lako mogao da nabroji svaki ovdašnji hroničar – ubistvo premijera, neredi na Kosovu, početak bombardovanja, puč iz 1941. godine...

A da li bi se setio i Međunarodnog dana žena? Ako i bi, na koji način? Da li Osmi mart zavređuje i budi pažnju na način na koji bi trebalo ili se svodi na banalne čestitke, davanje cveća i poklona, uz kuvanje kafe za koleginice tогa dana.

A Osmi mart bi upravo morao biti dan u kojem bi muškarci intenzivnije razmišljali o položaju svojih supruga, sestara, majki, baka, a onda o svom položaju, i to kako bi ga uporedili s položajem žena. Što se kategorija poređenja tiče, ponuda je široka: mobilnost, radno mesto, plata, brak, roditeljstvo, preduzetništvo, imovina, penzija...

A Osmi mart bi upravo morao biti dan u kojem bi muškarci – koji često ne osvećuju činjenicu ženske nejednakosti u našem društву – intenzivnije razmišljali o položaju svojih supruga, sestara, majki, baka, a onda o svom položaju, i to kako bi ga uporedili s položajem žena. Što se kategorija poređenja tiče, ponuda je široka: mobilnost, radno mesto, plata, brak, roditeljstvo, preduzetništvo, imovina, penzija...

Inače, svaki od pomenutih martovskih događaja iz naše istorije ima veoma bolnu i jasnu komponentu nasilja. Otuda je, imajući u vidu i traumatsku dimenziju, možda to jedan od razloga što im pridajemo više (društvenog) značaja, nego što činimo kada je reč o Međunarodnom danu žena i ciljevima borbe za rodnu ravnopravnost. Ili je razlog drugačiji.

Izvor: eunet-innochron.eu

Podaci koji znače život

Možda će se, ukoliko istaknemo u prvi plan nasilje kao deo problema s kojima se žene suočavaju, promeniti i ovdašnja percepcija o važnosti položaja žena, a potom i razmišljanje, ponašanje i delanje na svakodnevnom nivou, ne obazirući se na osmi kalendarski dan marta.

U nedavno objavljenom Izveštaju Evropskog instituta za rodnu ravnopravnost (EIGE) *Strengthening data systems on violence against women in the Western Balkans and Turkey*¹ kaže se da zemlje Zapadnog Balkana i Turska imaju problem s prikupljanjem i skladištenjem informacija o nasilju nad ženama, te onda i s klasifikacijom tih podataka. Državne institucije, organi i agencije nemaju ujednačen način na koji se podaci o nasilju nad ženama i rodno zasnovanom nasilju obrađuju, kome su dostupni i kako se dele. Problem je sistemski.

Uzimajući u obzir samo Srbiju, izveštaj prepoznaje potrebu Koordinacionog tela za rodnu ravnopravnost za redovnim,

¹ <https://eige.europa.eu/publications/strengthening-data-systems-violence-against-women-western-balkans-and-turkey> (pristupljeno 27. marta 2023)

sistematičnim i uporedivim podacima o nasilju nad ženama, kako bi nadzirali implementaciju akcionih planova i mera za sprečavanje rodno zasnovanog nasilja. Koordinaciono telo ne skuplja podatke za sebe i zavisi od podataka dobijenih od drugih institucija.

Zemlje Zapadnog Balkana i Turska imaju problem s prikupljanjem i skladištenjem informacija o nasilju nad ženama, te onda i sa klasifikacijom tih podataka.

A neke institucije, poput policije, skupljaju podatke na sebi svojstven način, u skladu s potrebama svog rada i ti podaci nisu uporedivi s podacima drugih institucija koje prikupljaju sličnu vrstu podataka. Stoga, sveobuhvatna baza podataka o nasilju nad ženama i femicidu je neophodna kako bi institucije mogle da razmenjuju informacije. A kada imamo u vidu podatak Ministarstva za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog, da je u prva dva meseca ove godine zabeleženo devet rodno zasnovanih ubistava, slika je još gora.²

Zbog nepostojanja tačnih informacija o žrtvama nasilja i zabeleženim slučajevima nasilja, Koordinaciono telo za rodnu ravnopravnost je onemogućeno da pruži sistemsku podršku ženama žrtvama nasilja.

U pomenutom Izveštaju je veoma detaljno predstavljen Vodič čije bi smernice zemlje trebalo da slede kako bi ispunile ono na šta su se obavezale Istanbulskom konvencijom, a koje se odnose na prikupljanje podataka o nasilju nad ženama.

Takođe, u pet koraka je predstavljeno kako da se poboljša proces prikupljanja podataka, a uz to su dati primeri država članica Evropske unije – od mapiranja onih koji pružaju podatke i onih koji ih koriste, preko koordinacije i upravljanja podacima do izveštavanja o podacima.

Zbog nepostojanja ujednačene obrade podataka od strane javnih vlasti, podatak Ministarstva za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog treba uzeti s rezervom. Mi taj broj u stvari ne znamo. Takođe, zbog nepostojanja tačnih informacija o žrtvama nasilja i zabeleženim slučajevima nasilja, Koordinaciono telo za rodnu ravnopravnost je onemogućeno da pruži sistemsku podršku ženama, žrtvama nasilja i da sprovodi mere prevencije nasilja nad ženama. Posledično, žene trpe.

Stoga, umesto kupovine ruža, bolje da se prisetimo na šta se sve Srbija obavezala, a onda da potražimo odgovor šta od toga nije ispunila, pa da zahtevamo da to učini, kao i da razmislimo kakav je položaj žena u našem društvu. A onda da uporedimo rezultate ove i prethodne godine. Pa da vidimo dokle se (nije) stiglo i kolika je cena tih sporih koraka. A meri se ljudskim životima.

Branislav Cvetković
Beogradska otvorena škola

2 <https://www.minljmpdd.gov.rs/aktuelnosti-saopstenja.php> (pristupljeno 27. marta 2023)

Izveštaj švedskog V-Dem instituta za 2022. o demokratiji

URUŠAVANJE SLOBODA KAO SVETSKI TREND

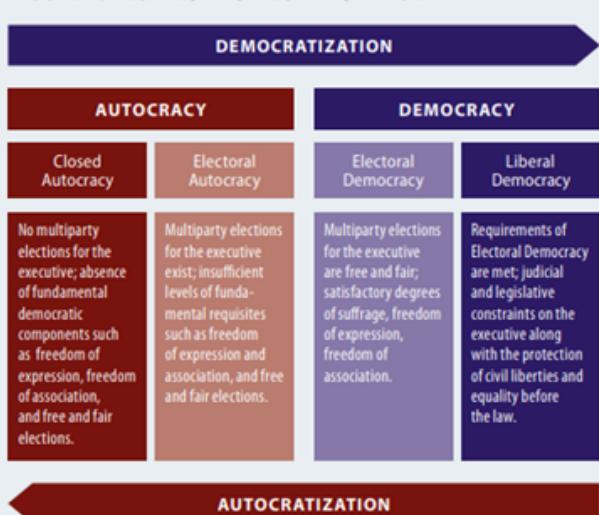
Srbija, jedna od deset zemalja koje su najviše autokratizovane u poslednjih deset godina, odnosno jedna od sedam kod kojih je došlo do sloma demokratija, opisana je kao „izborna autokratija sa ograničenim prostorom za aktere koji razmatraju promene u trenutnoj politici”.

Nivo demokratije u svetu u 2022. je pao na nivo koji je zabeležen 1986. godine, navodi se u najnovijem izveštaju „Prkos pred autokratizacijom” švedskog Instituta V-Dem (*Varieties of Democracy*). U njemu se kaže da:

- 72% svetske populacije, odnosno 5,7 milijardi ljudi, živi u autokratijama, u odnosu na 46% 2012. godine;
- 28% stanovništva, odnosno 2,2 milijarde ljudi, živi u zatvorenim autokratijama;
- Samo 13% stanovništva, odnosno jedna milijarda ljudi živi u liberalnim demokratijama.

U Izveštaju se ukazuje i da, globalno uzev, raste cenzura medija, dok su akademske slobode opale u preko 25 zemalja. Širenje dezinformacija i društvena polarizacija prepoznati su kao fenomeni koji jačaju autokratizaciju. Sloboda izražavanja je pogoršana u 35 zemalja u 2022. godini, a vladina cenzura prisutna je u 47 država širom sveta. Takođe, beleži se porast represije nad organizacijama civilnog društva u 37 zemalja.

FIGURE 1. REGIMES AND REGIME CHANGE

Izvor: https://www.v-dem.net/documents/29/V-dem_democracyreport2023_lowres.pdf

Obaranje neslavnih rekorda

Demokratizacija znači da se zemlja udaljava od autokratije i ide ka demokratiji. Autokratizacija je suprotan proces te predstavlja sva-ko udaljavanje od demokratije ka autokratiji. Prema ovim definicijama i uz jedinstven pristup V-Dem instituta, koji meri i razlikuje nivoe demokratije koristeći preko 60 indeksa i 500 pokazatelja, u Izveštaju o stanju demokratiji identifikuju se četiri vrste režima: zatvorene i izborne autokratije i izborne i liberalne demokratije.

U Izveštaju se ukazuje i da, globalno uzev, raste cenzura medija, dok su akademske slobode opale u preko 25 zemalja. Širenje dezinformacija i društvena polarizacija prepoznati su kao fenomeni koji jačaju autokratizaciju.

U 2022. beleži se novi rekord od 42 autokratske zemlje koje obuhvataju 43% svetske populacije. Ovim je oboren istorijski rekord od 33 zemlje, u kojima je živelo 36% svetskog stanovništva, postavljen u Izveštaju za 2021. Istovremeno, broj država koje se demokratizuju je opao na samo 14, sa svega 2% svetske populacije. Ovako niska brojka nije zabeležena još od 1973. godine. Iako pomenuti trend zahvata sve regije sveta, Afrika ima najveći broj demokratskih (5) i autokratskih (12) zemalja.

Lista glavnih autokratizatora

Od deset zemalja koje su najviše autokratizovane u poslednjoj deceniji, u sedam je došlo do sloma demokratije, i to su: Salvador, Mađarska, Indija, Srbija, Tajland, Turska i Tunis. Tri zemlje su ipak ostale demokratije u 2022. godini – Brazil, Mauricijus i Poljska. Takođe, u pet od deset zemalja koje su najviše autokratizovane u protekle tri godine, došlo je do neu-spelog procesa demokratizacije. Jermenija, Grčka i Mauricijus su zemlje s demokratijama u naglog padu.

Izvor: v-dem.net

Ovakvi procesi utiču na dalje ojačavanje autokratskih zemalja. Globalna ekonomска i trgovinska moć se sve više prebacuje u ruke autokratija, što ima ozbiljne posledice po ravnotežu moći u svetu. Autokratije sada čine gotovo polovinu global-

U 2022. beleži se novi rekord od 42 autokratske zemlje koje obuhvataju 43% svetske populacije. Ovim je oboren istorijski rekord od 33 zemlje, u kojima je živelo 36% svetskog stanovništva, postavljen u Izveštaju za 2021.

nog BDP-a, dok se udeo svetske trgovine između demokratija naglo smanjio. Ovo povećava zavisnost demokratija od autokratija, koja se u poslednjih 30 godina udvostručila, i otvara novo bezbednosno pitanje za demokratije. Potrebno je pažljivo pratiti te trendove i razviti strategije koje bi ojačale demokratije i smanjile zavisnost od autokratskih režima.

Ko su glavni demokratizatori?

U poslednjoj deceniji, osam od deset zemalja koje su najviše napredovale u procesu demokratizacije, sada su postale demokratije. Među njima se nalaze: Sejšeli, Gruzija, Honduras, Madagaskar, Nepal, Ekvador, Gambija, Jermenija, Šri Lanka i Fidži. U kratkom periodu od tri godine, četiri od deset najboljih demokratizatora prešli su sa autokratije na demokratiju – Bolivija, Honduras, Malavi i Zambija. Takođe, osam demokratija su uspele da se vrate na put demokratije nakon perioda

autokratizacije. To su: Bolivija, Moldavija, Ekvador, Maldivi, Severna Makedonija, Slovenija, Južna Koreja i Zambija. Ovi primjeri pokazuju da, iako je proces demokratizacije težak i dugo-trajan, demokratija se ipak može održati i ponovo uspostaviti u zemljama koje su prošle kroz period autokratizacije.

U osam slučajeva obnavljanja demokratije identifikovano je pet ključnih elemenata: masovna mobilizacija stanovništva protiv nosioca vlasti; nezavisno sudstvo sposobno da ograniči izvršnu vlast; udruživanje ujedinjene opozicije sa civilnim društvom; izbori i drugi ključni događaji koji mogu poslužiti kao instrument koji dovodi do smene na vlasti, kao i međunarodna podrška i zaštita demokratije.

U osam slučajeva obnavljanja demokratije identifikovano je pet ključnih elemenata: masovna mobilizacija stanovništva protiv nosioca vlasti; nezavisno sudstvo sposobno da ograniči izvršnu vlast; udruživanje ujedinjene opozicije sa civilnim društvom; izbori i drugi ključni događaji koji mogu poslužiti kao instrument koji dovodi do smene na vlasti, kao i međunarodna podrška i zaštita demokratije.

A u Srbiji – slom demokratije

Srbija, jedna od deset zemalja koje su najviše autokratizovane u poslednjih deset godina, odnosno jedna od sedam kod

kojih je došlo do sloma demokratija, opisana je kao „izborna autokratija sa ograničenim prostorom za aktere koji razmatraju promene u trenutnoj politici”. Iako je u Izveštaju naznačeno da su zabeležene „nepravilnosti tokom izbornog procesa 2022. godine doprinele favorizovanju trenutne vlast”, Srbija je ipak zauzela bolju poziciju, 116. mesto na listi u odnosu na 2021. godinu kada se našla na 122. mestu. Sveukupno, Srbija se našla na 104. mestu na listi liberalnih demokratija u svetu, što se može beležiti kao napredak u poređenju sa 111. mestom koje je zauzela u Izveštaju za 2021. godinu.

Autokratizatori napadaju tako što cenzurišu medije i vrše represiju nad organizacijama civilnog društva, sužavaju akademske i kulturne slobode i manipulišu izbornim procesima. To je trend koji je primetan širom sveta. Dok dezinformacija, polarizacija i autokratizacija pojačavaju jedna drugu, demokratizatori imaju moć da im se suprotstave radeći suprotno.

Građani kao branioci demokratije

Dešavanja u svetu nam odavno pokazuju da demokratija nije jedina igra u gradu. Autokratizatori napadaju tako što cenzurišu medije i vrše represiju nad organizacijama civilnog društva, sužavaju akademske i kulturne slobode i manipulišu izbornim procesima. To je trend koji je primetan širom sveta.

Dok dezinformacija, polarizacija i autokratizacija pojačavaju jedna drugu, demokratizatori imaju moć da im se suprotstave radeći suprotno. A za to su im neophodni upravo – građani.

*Andrijana Lazarević
RESECO*

Izveštaj Fridom haus-a

RUŠENJE I ODBRANA DEMOKRATIJE

Od svih zemalja u regionu, Srbija je najviše nazadovala. Brojni problemi doveli su do toga da bude na 16. mestu od svih zemalja u kojima je u poslednjih deset godina primećen dramatičan pad sloboda. To ne treba da budem, samo alarm za stanje u kojem se kao društvo nalazimo, već i putokaz ka mestu gde želimo da stignemo – tamo gde smo svi građani, a ne podanici.

Pre tačno pedeset godina, u izveštaju Fridom haus-a (*Freedom house*) zabeleženo je da je od 148 država sveta njih 30% slobodno, dok približno 46% nije. Metodologija kojom se pratilo napredak ili nazadovanje u očuvanju demokratije se menjala tokom decenija, međutim namera je ostala ista – upaliti svetlo onda kada demokratiju (pro)guta mrak. Godina iza nas bila je jedna od najizazovnijih u pogledu očuvanja demokratije i demokratskih poredaka u svetu. Ruska invazija na Ukrajinu podsetila je i opomenula Evropljane da sukobi nisu nešto udaljeno, već nešto blisko ili barem bliže nego što su mislili. Posledice ovog sukoba uzdrmale su političke režime ne samo u pomenu-tim državama već i u susednim, dodatno urušavajući već krhke temelje demokratije. S druge strane, urušavanje demokratije dovelo je do udruživanja u njenoj odbrani, te se zajedničkim

delovanjem različitih međunarodnih aktera ukazalo na značaj zaštite i garancije ljudskih prava i sloboda. Deluje da su u sa-vremenim političkim okolnostima to dva povezana procesa, a akteri biraju na kojoj će biti strani – onih koji se trude da osvet-ljavaju ili onih koji gase svetlo.

Nije (li) sve tako crno

Iako je 2022. godina postavila brojne izazove pred demokratiju, novi izveštaj Fridom haus-a beleži trend usporavanja u po-gledu pogoršanja prava i sloboda u poređenju sa 2021. i 2020. godinom. Primera radi, 2022. godine primećeno je 35 zemalja „u padu”, dok su 2021. i 2020. godine ti brojevi bili gotovo du-plo veći. Inače, Izveštaj procenjuje ljudska prava i slobode u

Izvor: European Western Balkans

210 zemalja sveta, pružajući uvid u međunarodne i globalne političke perspektive.

Poslednji izveštaj ističe posvećenost demokratskom procesu kao suštinskom koraku za obezbeđivanje i zaštitu sloboda. Dok konkurenčki i više stranački izbori ne rešavaju sva politička i socijalna pitanja unutar zemlje, nefer izborna utakmica

Urušavanje demokratije dovelo je do udruživanja u njenoj odbrani te se zajedničkim delovanjem različitih međunarodnih aktera ukazalo na značaj zaštite i garancije ljudskih prava i sloboda. Deluje da su u savremenim političkim okolnostima to dva povezana procesa, a akteri biraju na kojoj će biti strani – onih koji se trude da osvetljavaju ili onih koji gase светло.

i onemogućavanje ravnopravnog učestvovanja svih zainteresovanih strana jedni su od znakova demokratskog pada. Iako se i dalje redovno održavaju, malo je verovatno da će opozicione stranke pobediti na izborima u Mađarskoj i Turskoj, na primer, zbog primene državnih resursa u korist Viktora Orbana i Redžepa Tajipa Erdogan. Kao što su događaji u Brazilu pokazali krajem godine, napadi na legitimitet demokratskog procesa od strane aktuelnih populista umanjuju poverenje u izborne rezultate i mogu dovesti do nasilja kao krajnje tačke izražavanja nezadovoljstva građana. Upravo zato, važno je istaći da slobodni izbori uz slobodne medije, politički pluralizam i nezavisno pravosuđe, ostaju jedno od najvažnijih merila demokratije.

Kao što su događaji u Brazilu pokazali krajem godine, napadi na legitimitet demokratskog procesa od strane aktuelnih populista umanjuju poverenje u izborne rezultate i mogu dovesti do nasilja kao krajnje tačke izražavanja nezadovoljstva građana.

Sloboda govora je i dalje bolna tačka demokratije. Zastršivanje novinara, ukidanje nezavisnih medija i ograničavanje njihovog delovanja i rada omogućavaju prisutnost autoritarnih tendencija vlastodržaca. A uloga novinara je da se bave pitanjem od javnog interesa, što uključuje i pozivanje političara na odgovornost, kao i kritiku, kada za to postoji razlog.

Međutim, nije sloboda izražavanja upitna samo kod novinara. U godini iza nas, primetno je njeno ograničavanje i kod pojedinaca koji ne dolaze iz sveta medija. Drugim rečima, napadi na slobodu govora i učinkivanje kritičkih glasova, ma odakle da

dolaze, stvaraju atmosferu straha i tišine. Jedan od najdirektnijih primera jeste režim Ortega u Nikaragvi, gde je optuženo desetine ljudi za razne zločine, isključivo zbog njihovog kritikovanja Vlade.

Gde smo tu mi

Od svih zemalja u regionu, Srbija je najviše nazadovala. I dalje, Izveštaj Srbiju prepoznaje kao delimično slobodnu zemlju, ali isto tako prepoznaje i dodatni pad sloboda. Politička prava, građanske i medijske slobode su urušene, a sloboda okupljanja ograničena. Osim toga, Izveštaj pominje i brojne izborne nepravilnosti tokom održavanja aprilske izbora, kao i nejednaku medijsku zastupljenost vlasti i opozicije, ukazujući na erodiranje političkih prava od strane Srpske napredne stranke.

Izveštaj pominje i brojne izborne nepravilnosti tokom održavanja aprilske izbora, kao i nejednaku medijsku zastupljenost vlasti i opozicije, ukazujući na erodiranje političkih prava od strane Srpske napredne stranke.

Brojni problemi doveli su do toga da Srbija bude na 16. mestu od svih zemalja u kojima je u poslednjih deset godina primeničen dramatičan pad sloboda. U Izveštaju se navodi i ograničen prostor u kome deluju organizacije civilnog društva, uz podsećanje na sveprisutni porast desničara i njihovog odnosa prema LGBT zajednici, posebno tokom održavanja Europrajda u Beogradu. Svi ovi problemi u jednom od najznačajnijih dokumenata o stanju demokratije u poslednjih 50 godina nisu samo alarm za stanje u kojem se kao društvo nalazimo, već i putokaz ka mestu gde želimo da stignemo – tamo gde smo svi građani, a ne podanici vlasti, države ili režima.

Miljana Jovanović,
Beogradska otvorena škola

Tvoja energija i klima – tvoj i plan!

Naš dugi put ka dekarbonizaciji

DOKUMENT OD KOJEG ZAVISI BUDUĆNOST

Posao izrade Integrisanog nacionalnog energetskog i klimatskog plana je u nadležnosti Ministarstva rudarstva i energetike, a koje je taj proces započelo u martu 2021. Dve godine kasnije, uprkos brojim najavama, dokument još uvek nije usvojen niti je stavljen na javnu raspravu. Prema najnovijim najavama, javna rasprava sledi – uskoro.

Prema podacima Republičkog hidrometeorološkog zavoda, prošla godina u Srbiji je bila druga najtoplja godina u ovdašnjoj istoriji merenja, dok je čak sedam od deset najtopljih zima zabeleženo od početka ovog veka. Uzveši u obzir da su fosilna goriva primarni izvor emisija gasova sa efektom staklene baštice, odnosno gasova koji uzrokuju globalno zagrevanje, prioritet u borbi protiv klimatskih promena jeste dekarbonizacija, odnosno napuštanje uglja i ostalih fosilnih goriva kao primarnih izvora za proizvodnju energije. U slučaju Srbije, ovo neće biti nimalo lako imajući u vidu u kojoj se meri naš energetski sistem oslanja na lignit (vrsta smeđeg uglja koji se iskopava u Kolubarskom i Kostolačkom basenu), pre svega za proizvodnju električne energije. Po tom parametru Srbija se nalazi na visokom šestom mestu na svetu, budući da oko 70% električne

Sagorevanje lignita ne samo da presudno doprinosi emisijama gasova sa efektom staklene baštice već uzrokuje i veliko zagađenje životne sredine, pre svega vazduha. Termoelektrana „Nikola Tesla“ jedan je od najvećih emitera sumpor-dioksida u svetu.

energije dobija iz lignita. Sagorevanje lignita ne samo da presudno doprinosi emisijama gasova sa efektom staklene baštice već uzrokuje i veliko zagađenje životne sredine, pre svega vazduha. Termoelektrana „Nikola Tesla“ jedan je od najvećih emitera sumpor-dioksida u svetu.

Izvor: [Pixabay](#)

U skorije vreme je i argument o pouzdanosti ovog energeta, kao domaćeg i lako dostupnog resursa, pao u vodu. To je posebno došlo do izražaja u decembru 2021, kada je usledio dramatični pad proizvodnje struje u termoelektranama, što je bilo uzrokovano problemima s dopremanjem lignita do Termoelektrane „Nikola Tesla” i lošim kvalitetom lignita. Kada je reč o energetskom intenzitetu, kao odnosu između utrošene

Kao društvo utrošimo tri do četiri puta više energije od država u Evropskoj uniji da postignemo isti ekonomski rezultat. Energiju rasipamo kako u proizvodnji i prenosu, tako i kroz potrošnju, posebno uvezvi u obzir loše stanje termoizolacije u našim domaćinstvima.

energije i ekonomske aktivnosti, takođe smo u evropskom vrhu. Kao društvo utrošimo tri do četiri puta više energije od država u Evropskoj uniji da postignemo isti ekonomski rezultat. Energiju rasipamo kako u proizvodnji i prenosu, tako i kroz potrošnju, posebno uvezvi u obzir loše stanje termoizolacije u našim domaćinstvima.

Neophodna usklađenost svih

U potrazi za pravim putem dekarbonizacije, Srbija je deo globalnog napora, započetog u Parizu 2015, da se prelaskom na čistiju energiju ograniči globalni rast temperature i spreče katastrofalne posledice klimatskih promena. Kao država kandidat za punopravno članstvo u Evropskoj uniji, Srbija se po ovom pitanju ugleda i usklađuje sa evropskom politikom borbe protiv klimatskih promena. Nacionalnim energetskim i klimatskim planovima (engl. NECPs) sve države članice Unije udruženo doprinose ispunjenju vizije Europe kao klimatski neutralnog kontinenta najkasnije do 2050. godine.

Tempo i uspešnost sprovođenja mera iz ovog dokumenta će dugoročno definisati i da li ćemo uspeti da nas i našu decu zaštitimo od klimatskih promena smanjenjem emisija gasova sa efektom staklene bašte, a što će se odraziti na smanjenje porasta globalne temperature i sprečavanje šire klimatske krize.

Nacionalni energetski i klimatski planovi osmišljeni su upravo kao sredstvo da se pomire ciljevi obezbeđivanja stabilnog snabdevanja energijom i ciljevi očuvanja životne sredine i borbe protiv klimatskih promena. Kako je sada prioritet dostizanje klimatske neutralnosti, odnosno smanjenje emisije gasova sa

efektom staklene bašte na nulu do 2050, svi segmenti društva moraju da se usklade s tim – proizvodnja energije, industrija, saobraćaj, proizvodnja hrane itd.

Dokument za našu decu, ali zaista

Srbija je otpočela proces izrade dokumenta koji treba da utabi njen put ka klimatskoj neutralnosti do 2050. godine. Svrha plana je da definiše ciljeve do 2030. godine, s projekcijama do 2050. godine, za povećanje energetske efikasnosti i uveličanje obnovljivih izvora energije u ukupnoj potrošnji energije, kao i za smanjenje emisija gasova sa efektom staklene bašte, ali i da ponudi konkretne politike i mere za njihovo ispunjavanje.

Od sadržaja tog dokumenta zavisiće izvori i cene po kojima ćemo se snabdevati energijom. Od našeg Integrisanog nacionalnog energetskog i klimatskog plana (INEKP) zavisi i u kojoj će meri građani moći da se uključe u pitanje energetske tranzičije, na koji način će moći da sami obezbede proizvodnju energije za svoje domaćinstvo, ili plasiraju tržištu svoju proizvodnju energije. Definisaće i to kako će se grejati naša domaćinstva, da li će se i kojim tempom odvijati radovi na renoviranju naših zgrada i kuća, na ugradnji fasada i nove stolarije... Zatim, od INEKP-a zavisi i kako će se privreda snabdevati energijom, a on će uticati i na to da li ćemo i na koji način pomoći najugroženijim sugrađanima da podmire svoje potrebe za električnom i topločnom energijom. Konačno, tempo i uspešnost sprovođenja mera iz ovog dokumenta će dugoročno definisati i da li ćemo uspeti da nas i našu decu zaštitimo od klimatskih promena smanjenjem emisija gasova sa efektom staklene bašte, a što će se odraziti na smanjenje porasta globalne temperature i sprečavanje šire klimatske krize.

Energetska i klimatska politika stanuje na svim adresama u Srbiji. Međutim, da li svi i učestvujemo u njenom definisanju? Od toga u kojoj će se meri stanovništvo uključiti zavisi da li će i u kojoj meri ta politika biti u njihovom interesu. Posao izrade Integrisanog nacionalnog energetskog i klimatskog plana je u nadležnosti Ministarstva rудarstva i energetike, koje je započelo proces u martu 2021. Dve godine kasnije, uprkos brojnim najavama, dokument još uvek nije usvojen niti je stavljen na javnu raspravu. Prema najnovijim najavama, javna rasprava sledi – uskoro. Kada se to dogodi, prepoznaj njen značaj i uključi se!

*Ognjen Pantić i Lazar Jovčić,
Beogradska otvorena škola*

*Tekst je prvo bitno objavljen u časopisu Nedeljnik.

CINS-ovo istraživanje o položaju istraživačkih novinarki **CENJENE I NIPODAŠTAVANE**

Rezultati pokazuju da, iako su većina u ovoj profesiji, žene koje se bave istraživačkim novinarstvom uglavnom nisu na uredničkim položajima. Osim stereotipa da žene nemaju osobine koje su potrebne za rukovodeće pozicije, one se suočavaju s različitim preprekama i nakon unapređenja. U radu se često suočavaju sa seksističkim komentarima i nepoverenjem u njihovu kompetentnost.

Centar za istraživačko novinarstvo Srbije je 17. februara objavio **istraživanje (Samo)percepcija položaja istraživačkih novinarki u Crnoj Gori, Severnoj Makedoniji i Srbiji** koje se bavi predrasudama i problemima s kojima se istraživačke novinarke u Srbiji, Crnoj Gori i Severnoj Makedoniji suočavaju u svom radu, tačnije rodnom dimenzijom njihovog položaja.

Istraživanje je bazirano na polustrukturisanim dubinskim intervjuiма, koje je istraživačica Marijana Stojčić vodila sa ukupno devet novinarki različitih demografskih karakteristika i perspektiva. Obuhvaćene su tri novinarke iz Severne Makedonije, dve iz Crne Gore, tri iz Srbije i jedna istraživačka novinarka koji živi u Srbiji, ali njen rad obuhvata region. Kroz sticanje uvida iz prve ruke, istraživanje je dublje obradilo odnos posla i privatnog života, mesto koje zauzimaju u društvu, njihov položaj u kolektivu i odnos urednika i sagovornika prema njima kao profesionalnim novinarkama.

Zajednički problemi koje su učesnice istraživanja istakle su: nedostatak demokratske kontrole, društvena i medijska polarizacija i manjak nezavisnih i kritičkih medija, težak ekonomski položaj medija, izloženost različitim vrstama političkih i komercijalnih pritisaka putem vlasničkih struktura.

Sve tri države su članice bivše Jugoslavije i države u tranziciji i procesu pridruživanja Evropskoj uniji. Zajednički problemi koje su učesnice istraživanja istakle su: nedostatak demokratske kontrole (formalno postojanje demokratskih institucija koje nosioci vlasti sistematski zaobilaze ili potkopavaju i ograničavaju prostor političkih alternativa), društvena i medijska polarizacija i manjak nezavisnih i kritičkih medija, težak ekonomski položaj

medija, izloženost različitim vrstama političkih i komercijalnih pritisaka putem vlasničkih struktura. Kao glavnu opasnost po nezavisnost medija navele su uticaj vladajućih političkih struktura na uređivačku politiku medija.

O „muškim” i „ženskim” temama

Rezultati istraživanja pokazuju da, iako su većina u ovoj profesiji, žene koje se bave istraživačkim novinarstvom uglavnom nisu na uredničkim položajima. I na menadžerskim položajima se uglavnom nalaze muškarci, koji nemaju uvek razumevanja za prepreke na koje koleginice nailaze. Osim stereotipa da žene nemaju osobine koje su potrebne za rukovodeće pozicije, one se suočavaju s različitim preprekama i nakon unapređenja.

Iako već dugo u Srbiji, Crnoj Gori i Severnoj Makedoniji nije neobično i neprihvatljivo da žena bude novinarka, određene teme, kao što su korupcija i organizovani kriminal, i dalje se smatraju „muškim” temama.

Učesnice istraživanja su rekле da se često suočavaju i sa seksističkim komentarima, nipođaštavanjem ili nepoverenjem u njihovu kompetentnost i rad. U slučajevima kada na teren ili intervju odlaze sa svojim kolegama (novinarama ili snimateljima), sagovornici se neretko obraćaju samo muškarcima iz tima.

Iako već dugo u Srbiji, Crnoj Gori i Severnoj Makedoniji nije neobično i neprihvatljivo da žena bude novinarka, određene teme, kao što su korupcija i organizovani kriminal, i dalje se smatraju „muškim” temama.

Izvor: European Western Balkans

Finansijski aspekt života istraživačkih novinarki u sve tri zemlje nije na najnižoj grani, ali je zaključak da (i) u novinarstvu žene moraju mnogo više da rade i da se više dokazuju da bi napredovale u odnosu na muške kolege. Za isti posao često su manje plaćene.

Finansijski aspekt života istraživačkih novinarki u sve tri zemlje nije na najnižoj grani, ali je zaključak da (i) u novinarstvu žene moraju mnogo više da rade i da se više dokazuju da bi napredovale u odnosu na muške kolege. Za isti posao često su manje plaćene.

Paradoksalno, rad istraživačkih novinarki je u profesionalnoj zajednici izuzetno cenjen.

CINS je, nakon objave istraživanja, u Beogradu organizovao i panel-diskusiju, na kojoj su govorile tri istraživačke novinarke i autorka istraživanja. Tokom panela, novinarka CINS-a Dina

Đorđević rekla je da je u srpskom društvu i dalje utemeljeno mišljenje da su politika, ekonomija i korupcija više teme za muškarce, a da su za žene rezervisane „lepše” teme.

Realizacija istraživanja je podržana od strane Ambasade Kanade u Srbiji kroz Kanadski fond za lokalne inicijative.

Više o istraživanju možete pročitati na sajtu [Centra za istraživačko novinarstvo Srbije](#).

Viktor Tešić

Projektni menadžer Centra za istraživačko novinarstvo Srbije

Beogradска отворена школа
Bulevar oslobođenja 177
11000 Beograd, Srbija

T: +381 60 3061 342
E: eupregovori@bos.rs
W: eupregovori.bos.rs i www.bos.rs
S: facebook.com/bos.rs

PROGOVORI O PREGOVORIMA

Beogradска отворена школа

Stalo nam je do vašeg mišljenja –
ukoliko imate komentar, kritiku ili sugestiju
kako da poboljšamo Bilten, javite nam
se na mejl eupregovori@bos.rs.

Ukoliko ne želite da nastavimo da vam šaljemo Bilten,
o tome nas možete obavestiti na isti mejl.

Molimo vas da imate razumevanja ukoliko vam
nakon odjave stigne naredni broj Biltena –
sistemu treba vremena da prepozna
izmene u broju pretplatnika.